

Vinyes per energia. O el treball per a la democratització de la producció d'energia al Penedès

Jordi Cuyàs i Soler
Coordinador de Projectes Estratègics
Ajuntament de Vilafranca

Una visió general

El món del vi és un dels sectors econòmics que més ha evolucionat amb el pas dels anys perquè el producte i els mitjans que utilitza per obtenir-lo, tant a la vinya com al celler, s'han anat adaptant a les necessitats i les possibilitats de la societat que l'acull, i perquè ha anat augmentant els estàndards de qualitat del producte final. Al llarg de tot el segle xx aquest sector s'ha esforçat per adaptar-se a les circumstàncies canviants: les replantacions posteriors a la fil·loxera; l'explotació intensiva de les vinyes durant els primers anys del segle passat; l'aposta progressiva per la qualitat, tant en els processos com en el producte final; l'obertura d'estacions enològiques; les escoles professionals i universitàries; les fires que presenten les darreres novetats; la introducció de la viticultura ecològica, i, ja cap al tombant del segle xxi, l'avenç cap a la viticultura biodinàmica en els sectors més avançats.

En tot aquest procés, hi ha tingut un paper destacat l'organització social dels pagesos a través de les cooperatives. En una primera fase, durant la Mancomunitat de Catalunya, i en una segona, cap a la dècada de 1960 (ja que es va haver de refer tot el procés que la guerra i la repressió posterior havien destruït), les cooperatives van aglutinar el sector productor de raïm i van convertir-se, sobretot, en proveïdors dels grans cellers, fins que ja al segle xxi combinen el proveïment de matèria primera als cellers amb l'elaboració dels seus propis productes per treure'ls directament al mercat, amb un èxit notable.

En aquest context, en aquest segle al sector del vi se li plantegen tres reptes globals molt diferents, que haurà d'afrontar al llarg dels propers anys; en primer lloc, *superar les traves econòmiques i fiscals que posen els estats i les multinacionals de la distribució*; en segon lloc, *lligar els conceptes de vi, begut amb moderació, i salut, i, finalment, la lluita contra el canvi climàtic, reduint el CO₂ que desprèn el sector, al mateix temps que s'aprofita una part de la seva matèria primera per generar l'energia que necessita*.

Tan sols una pinzellada per remarcar que els aspectes econòmics són fonamentals, com ho són en tots els processos de producció, però en aquest cas estan agreujats per l'interès de molts governs, especialment dels països emergents, d'afegir-se als que ja apliquen una fiscalitat extra al vi, o per la reducció dels ajuts de la Unió Europea al

sector, que fa que cada cop sigui més important reduir les despeses d'explotació per tal que els pagesos puguin obtenir una certa rendibilitat del seu producte. A tot això, hi ajuda l'aprofitament de tot el que produeix el cep, i no tan sols el raïm per fer el vi.

El sector del vi s'ha esforçat sempre per adaptar-se a les circumstàncies canviants.

El repte de l'energia i el canvi climàtic en el sector del vi

El vi és un producte molt lligat a un territori determinat. El cep desenvolupa unes característiques diferents segons el terreny on creix; per aquest motiu, el sector del vi té un interès especial a mantenir el clima que fa que els ceps evolucionin d'una manera determinada. És, per tant, un dels sectors que lidera la lluita contra el canvi climàtic a través de diversos organismes i protocols de què s'ha dotat. Tanmateix, els més interessats a lluitar contra el canvi climàtic són els pagesos, ja que tenen la terra en un lloc concret i fix, a diferència dels elaboradors, que compren terres o vi produït en llocs més allunyats, però que reproduïxen el clima que hi havia al lloc d'origen.

Un dels elements essencials per lluitar contra el canvi climàtic és la disminució de CO₂ en tot el procés de producció, des del moment en què es treballa la terra fins als processos de fermentació del vi, o l'eliminació o aprofitament de subproductes durant el procés. En aquest sentit, l'Organització Internacional de la Vinya i el Vi (OIV) ja ha aprovat que en un futur proper les ampolles de vi (tranquil, espumós...) hauran d'indicar en l'etiqueta la quantitat de CO₂ que s'ha alliberat a l'atmosfera per produir-los, i també

tot allò que l'acompanya (treball al camp, fermentació, transport, vidre, tap, etiqueta...). En aquesta lluita per reduir el CO₂, és clau no generar-ne més de l'estrictament necessari. I és precisament aquí on entra en joc l'ús de les vergues dels ceps per generar energia en comptes de cremar-les a la vinya.

Des de fa uns quants anys, s'han dut a terme diverses actuacions en vinyes, com ara recollir les vergues de la prepoda del terra per aprofitar-les com a biomassa per generar energia tèrmica, de calor i fred, perquè les utilitzin els cellers. Aquestes actuacions pilot s'han fet des de grans cellers fins a propietats que tenen vinya i celler, però sobretot a casa nostra destaca una cooperativa d'inserció laboral anomenada Nou Verd. Durant uns quants anys, i amb el suport de diverses fundacions, Nou Verd ha experimentat el que podríem anomenar *biomassa social de la vinya* i ha posat les bases, juntament amb moltes altres iniciatives privades, d'una actuació més coordinada i que es pugui fer amb garanties d'èxit.

Quan es vol passar d'una fase d'experimentació a una de funcionament regular, cal la participació organitzada d'un nombrós grup de pagesos que explotin vinyes, que estiguin organitzats i que siguin sensibles a tirar endavant un projecte comú que passi de la fase d'experimentació a la de producció a l'engròs, de manera que es comencin a constatar resultats tangibles per al conjunt del territori i del sector del vi. Aquí és on intervé COVIDES, la cooperativa del vi més gran del Penedès i de Catalunya, amb més de 600 socis i amb una quantitat d'hectàrees de conreu de vinya suficient per poder aplicar polítiques energètiques que tinguin un impacte al territori, en el medi ambient i en l'economia.

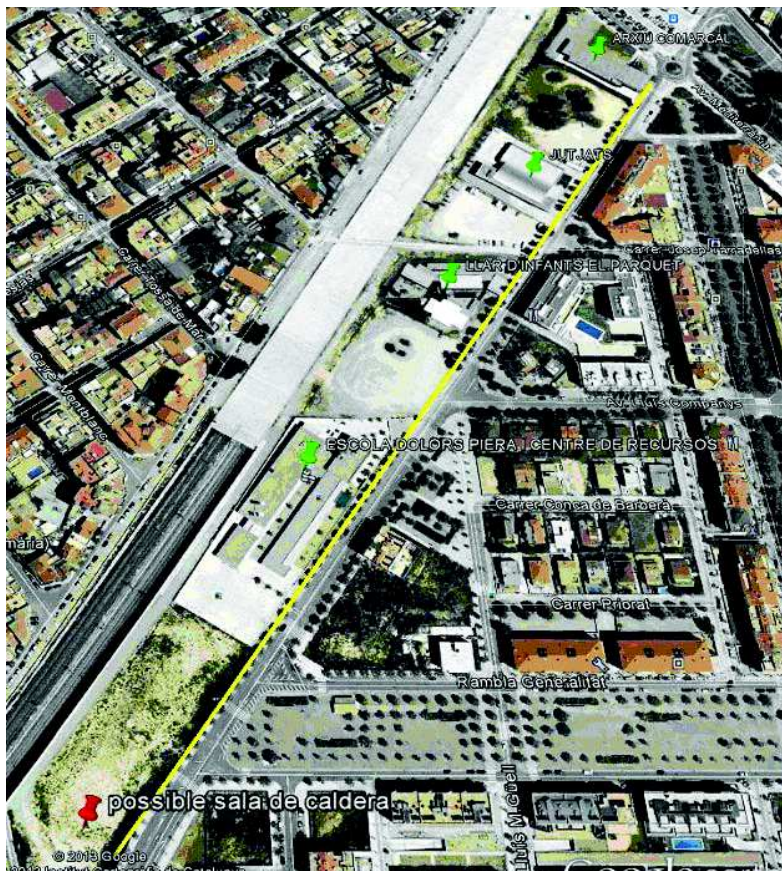
El projecte Vinyes per Calor en el programa LIFE

En aquest marc, l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès considera que cal passar de mesures experimentals a procurar que tot un territori, com és el cas de la denominació d'origen Penedès, aprofiti les vergues dels ceps per produir energia tèrmica (ahora que s'evita l'emissió directa de CO₂ amb la seva crema a les vinyes o de l'energia fòssil que s'utilitza actualment als cellers). Cal fer-ho, a més, d'una manera que es pugui estendre a altres zones de l'Europa vitícola, les quals, encara que sembli estrany, no han fet processos de territori pel que fa a les vinyes, en contra del que han fet amb els boscos.

Per tirar endavant aquest objectiu, l'Ajuntament s'ha associat amb tres actors socials clau en el procés: la cooperativa Covides, que aglutina un bon nombre de viticultors de la zona i que ha de ser la principal proveïdora de matèria primera, però sense ser exclouent; la cooperativa Nou Verd, que ja té experiència en aquest tema i que s'ha d'encarregar de les tasques de la prepoda i també de preparar la biomassa i transportar-la al lloc de consum; i finalment el clúster INNOVI, que és una altra manera de practicar l'economia social, ja que aplega la majoria d'elaboradors capdavanters de la denominació d'origen per promocionar la innovació en els processos del sector. Per tant, es tracta de tres socis amb un caràcter social marcat compromesos en la lluita contra el canvi climàtic i la reducció de CO₂.

El paper de l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès en aquest grup és donar seguretat a tota la cadena, atès que un organisme públic garanteix que les condicions pactades es compliran i que no hi haurà sorpreses sobrevingudes en un món, com el de l'energia, tan sotmès a vaivens avui dia. Per fer-ho, l'Ajuntament posa l'Empresa Municipal d'Aigües de Vilafranca com a agent que ha d'acabar lligant totes les operacions, la qual ja ha modificat els seus estatuts per poder-se dedicar també a l'energia tèrmica i distribuir-la, com ja fa amb l'aigua, a diverses poblacions, i com també fan les empreses municipals d'energia al centre d'Europa.

A més de promocionar el consum de la biomassa provinent de la vinya als cellers del territori, l'Ajuntament de Vilafranca també posarà en marxa un districte de calor a la vila dins el programa LIFE aprovat aquest any. Aquest programa proporcionarà energia tèrmica a diversos equipaments públics de la vila i, si és possible, a un bloc d'habitatges públics de lloguer, amb vocació d'arribar a nous blocs d'habitatges. Tot plegat servirà per predicar amb l'exemple i estimular el sector perquè utilitzi al màxim els seus subproductes per produir energia, ja que si no n'hi ha prou amb les vergues, també es pot utilitzar la brisa, un cop se n'ha extret l'alcohol, atès que té tanta potència calorífica com el conjunt de vergues de cada cep. Per això, afirmem que el projecte Vinyes per energia és la forma que té el Penedès de treballar per democratitzar la producció d'energia, avui a les mans de grans corporacions i d'interessos internacionals que han convertit l'energia en una arma per aprofitar-se de l'economia en comptes de donar-hi suport. Per aquest motiu, cal democratitzar-ne el funcionament amb l'economia social.

Es posarà en marxa un districte de calor a Vilafranca del Penedès dins el programa LIFE.

Les innovacions tècniques i socials del projecte

El projecte Vinyes per energia conté diverses innovacions de tipus tècnic i social, encara que ha anat recollint tot allò que, de manera dispersa, molts pagesos i cellers ja havien estat experimentant.

L'element clau de tipus tècnic és el disseny d'un prototip de màquina prepodadora que trituri i reculli les vergues abans que caiguin a terra, ja que un dels principals problemes de la biomassa de la vinya és que actualment la prepodadora talla les vergues i les llença a terra, de manera que s'embruten i després cal netejar-les, i, tot i així, encara hi queda terra que després embruta la caldera i en dificulta el rendiment. Actualment, aquest disseny està molt avançat i s'espera provar-lo a la prepoda d'aquest hivern.

Una innovació de tipus social o organitzatiu que ja s'ha apuntat és que l'Empresa Municipal d'Aigües de Vilafranca farà d'intermediari en la línia d'anar avançant per disposar d'empreses públiques municipals o similars que proveeixin els elements bàsics per produir d'una manera segura, eficaç, eficient i econòmica —tal com s'està fent als països més avançats d'Europa— i com també es comencen a plantejar les viles i ciutats capdavanteres en aquest tema al nostre país. Tot això ha de donar seguretat i transparència en un mercat opac que contribueix al fet que creixin les desigualtats socials a casa nostra.

L'energia de les vergues de l'Europa vitícola seria l'equivalent a 2,2 vegades la que produeix una central nuclear, però a les mans del conjunt de productors i no d'uns quants monopolis.

Un tercer element innovador és que tot plegat se sustenta sobre empreses o entitats d'economia social, de manera que tothom podrà comprar o vendre en aquest circuit (a través de l'empresa municipal), però que la base seran les cooperatives de pagesos, de treball social per a la inserció, de consum, si arriba el cas, o de clústers de cellers compromesos a fer avançar el sector del vi i el seu territori.

Un altre factor que aporta el projecte, ja que aquesta manera de fer encara no s'ha generalitzat a tot Europa, és la possibilitat d'esdevenir un model de referència per al sector del vi, de forma que s'implementin organismes d'aquest tipus, com ja han fet en altres llocs boscosos. Cal tenir en compte que l'energia provinent de les vergues de l'Europa vitícola (pràcticament el sud, que és on ara hi ha més problemes econòmics) seria l'equivalent a 2,2 vegades l'energia que produeix una central nuclear i el doble si s'hi afegeix l'energia de la brisa. Per tant, no som davant de qualsevol fet, sinó d'una possibilitat de produir energia neta, renovable, no contaminant, molt més econòmica, que no necessita les mateixes inversions ni el mateix temps de maduració per començar que les centrals nuclears, molt més segura i que genera molts més llocs de treball. Però, sobretot, d'una energia que no és a les mans d'unes quantes empreses que controlen el sector, sinó d'una gran part de la ciutadania. Per tant, pot ser un gran pas vers la democratització dels processos energètics, aplicant a aquest sector maneres de funcionar que ja s'han experimentat, amb molt bons resultats, en uns altres.

Els beneficis del treball cooperatiu

Hem vist com els principals reptes del sector del vi són l'econòmic (i fiscal), la salut (entesa per la ciutadania) i la reducció del CO₂. Aquest projecte, encara que se centra en la lluita per reduir CO₂, aborda també alguns aspectes dels altres dos grans reptes que ha d'afrontar el sector. Des d'un punt de vista econòmic, en un moment en què la Unió Europea ja no ajuda els viticultors en els processos de producció (encara ho fa en la comercialització, que normalment no és a l'abast dels petits productors, si no és a través de cooperatives), qualsevol rebaixa de costos en el procés de producció és realment important. En aquest sentit, encara que inicialment pot semblar poc significatiu, el fet que el procés de la preposa no tingui cap cost directe ni indirecte (feina, tractor, gasoil, etc.) és per si mateix molt important.

Tanmateix, aquesta metodologia aplicada al conjunt de la denominació d'origen juga a favor del concepte de salut, tan important en el món del vi, i encara més quan rep atacs interessats des de diversos fronts. El fet que durant el procés d'elaboració es minimitzi l'emissió de CO₂, com també que no s'utilitzi l'energia fòssil, ajuda a fer entendre que el vi és un aliment que, si es pren amb moderació, és del tot saludable i que no necessita regulacions externes perquè tot sol s'autoregula.

Aquest pas endavant en el món del vi, que haurà d'obrir noves perspectives en el sector, és possible perquè es disposa d'una estructura social organitzada que en part ja ve de lluny, com són les cooperatives de pagesos, i d'una altra de més recent, com és el cas del clúster d'empreses del vi o les cooperatives d'inserció social. Ara bé, entre

tots s'ha de donar un tomb al tractament dels temes energètics en aquest sector i en l'agricultura en general, ja que el sector agroalimentari té molt camp per córrer a l'hora d'adaptar les seves estructures de consum energètic a noves maneres més autosuficients de producció i a un ús de l'energia que no depengui ni de les grans corporacions de producció energètica ni de la bona o mala voluntat del govern de torn per subvencionar un tipus determinat de producció energètica.

Tot aquest esforç no vindrà de dalt a baix (hem de tenir clar que no interessa a qui controla l'energia), sinó que s'ha d'engegar i conduir des de baix, des de cada territori en concret, amb la convicció que acabarà concretant-se en noves maneres de produir energia sense que sigui un càstig per al medi ambient ni tampoc per a l'economia productiva. Un esforç així no es pot fer, lògicament, des de l'aïllament ni la voluntat individual, sinó que s'ha de fer de manera cooperativa i amb el suport de les estructures socials més properes a la ciutadania, com són els ajuntaments. I si, com és el nostre cas, comptem amb el suport de la Unió Europea perquè coincidim a l'hora de treballar pel respecte a la natura, podrem culminar molt millor el repte de democratitzar la producció energètica amb el treball cooperatiu.